

До Спеціалізованої вченої ради К 41.136.01
для захисту дисертацій на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і
цивільний процес; сімейне право; міжнародне
приватне право Міжнародного гуманітарного
університету

ВІДЗИВ ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата юридичних наук

Брильова Олександра Анатолійовича

на дисертацію Павліша Павла Васильовича

**на тему: "Договір про надання юридичної допомоги за законодавством
України", поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю: 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право**

Дисертація Павліша Павла Васильовича присвячена важливій і актуальній теоретичній і практичній проблемі цивільно-правового регулювання, а саме – договору про надання юридичної допомоги за законодавством України.

Становлення України як суверенної і незалежної держави супроводжується створенням нової правової бази сучасного суспільства, що потребує не тільки систематизації існуючого законодавства, але й зумовлює необхідність глибоких наукових досліджень у галузі цивільних відносин та їх законодавчого врегулювання.

Із розвитком ринкових відносин та демократизацією українського суспільства послуги осіб, які надають юридичну допомогу, стають все необхіднішими. Закономірною реакцією на таку потребу стало різке збільшення кількості суб'єктів надання юридичної допомоги.

Судово-правова реформа, яка поступово здійснюється в Україні, зумовила певні зміни майже в усіх сферах суспільного життя. Реформування національного законодавства, узгодження його зі світовими та європейськими стандартами в питаннях захисту прав людини потребують перегляду й правового уточнення

організаційно-правових засад договору про надання юридичної допомоги як одного з механізмів такого захисту.

Незважаючи на те, що окремі аспекти надання юридичної допомоги вивчали чимало вчених, комплексного дослідження її організаційно-правових форм в Україні не проводилось. Між тим, належне організаційно-правове забезпечення надання юридичної допомоги можна вважати вирішальним кроком до становлення правової держави, здатної надійно захистити права та свободи людини, чим ще раз підкреслюється важливість порушеної в дисертації проблеми.

Незважаючи на особливу значимість надання кваліфікованої юридичної допомоги, спеціальні наукові дослідження, присвячені комплексному аналізу правової природи та змісту договору про надання юридичної допомоги, відсутні.

Якісне надання юридичної допомоги особою, яка її надає (наприклад, адвокат, фахівець в галузі права тощо) не тільки забезпечує гарантії для клієнта і регулює питання професійної діяльності самих адвокатів та інших суб'єктів надання юридичної допомоги, а й здійснює певний вплив на відправлення правосуддя.

Все це дозволяє зробити висновок, що питання цивільно-правового регулювання договору про надання юридичної допомоги за законодавством України є актуальними і з теоретичної, і з практичної точок зору, чим пояснюється доцільність обрання відповідної теми для дисертаційного дослідження.

Проблема цивільно-правового регулювання договору про надання юридичної допомоги у порівняльно-правовому контексті на теоретичному рівні не була предметом всебічного порівняльно-правового дослідження ні в радянський період, ні на сучасному етапі. Дисертація Павліша Павла Васильовича певною мірою компенсує цю прогалину.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що воно містить комплексний аналіз проблем, пов'язаних із визначенням поняття договору про

надання юридичної допомоги, порядком його укладання та виконання, відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання даного договору, а також порядку припинення даного договору. В науково-дослідній сфері теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи можуть стати основою для подальших наукових досліджень цивільно-правового регулювання договору про надання юридичної допомоги за законодавством України.

Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності, зокрема, у процесі внесення змін та доповнень до ЦК України, ГК України, ЦПК України, Закону України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. Положення дисертації можуть бути використані у навчально-методичній роботі, зокрема, при підготовці навчальних посібників і підручників з цивільного права, при викладанні курсу цивільного права, а також при розробці відповідних спецкурсів, що стосуються окремих видів зобов'язань. Висновки та пропозиції, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані в практичній роботі юридичних осіб, органів юстиції, органів суду при вирішенні спорів у конкретних справах тощо.

Важливість опрацювання теми дисертації зумовлена також необхідністю врахування і поєднання з національним законодавством світового досвіду цивільно-правового регулювання договору про надання юридичної допомоги.

Обличчя рецензованої дисертації визначає насамперед багатогранна дослідницька база, в якій використані найавторитетніші теоретичні джерела в галузі цивільного, господарського та цивільно-процесуального права. Автор провів глибокий аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблематиці роботи, що дало можливість сформулювати та обґрунтувати власну точку в тій чи іншій науковій дискусії, яка ведеться навколо досліджуваних проблем.

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки спираються на загальні досягнення юридичної науки, в тому числі на результати досліджень таких вітчизняних та зарубіжних цивілістів, фахівців інших галузей правової науки: В.В. Луця, О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, А.С. Довгерта, Я.М. Шевченко, С.М. Бервено, В.А. Васильєвої, Р.А. Майданика, Р.Ю. Ханік-Посполітак, Ч.Н.

Азімова, М.М. Сібільова, Є.О. Харитонова, Н.О. Саніахметової, Г.А. Осетинської, М.В. Кротова, В.Г. Олюхи, К.А. Карчевського, О.С. Іоффе, Д.І. Мейера, М.І. Брагінського, В.В. Вітрянського, О.М. Щуковської, С.Н. Братуся, А.Ю. Кабалкіна, Е.Д. Шешеніна, С.С. Шевчук, В.А. Ойгензіхта, О.А. Красавчікова, Ю.К. Толстого, М.В. Гордона, Е.А. Суханова та ін. Це, безумовно збагачує дисертацію та сприяє поглибленню висновків, що в ній містяться.

Відзначимо високу наукову культуру автора, обґрунтованість та вивіреність його теоретичних конструкцій, що й дозволило дисертанту чітко сформулювати мету і завдання дослідження. Дисертант підтвердив здатність до ведення наукової полеміки, обґрунтування своєї позиції, критичного аналізу теоретичних та нормативних джерел.

Дисертаційний матеріал викладається послідовно, логічно, юридично грамотно, що засвідчує високий науковий потенціал автора. Робота позбавлена обтяжливих граматичних конструкцій, сприймається легко та цілісно.

Дисертант здійснив якісний науковий аналіз теми, що дало йому можливість досягти вагомих науково-теоретичних та практичних результатів, які мають ознаки наукової новизни.

В цілому коло окреслених та вивчених у дисертаційному дослідженні проблем, мета та завдання дослідження, теоретична та емпірична база роботи, використання прийнятих в юридичній науці методів дослідження дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Павліша Павла Васильовича є завершеною науково-дослідною роботою, що містить як цілу низку глибоких теоретичних узагальнень, так і сформульованих пропозицій щодо удосконалення національного законодавства.

Уся сукупність сформульованих у дисертації теоретичних висновків базується на таких вихідних концептуальних передумовах, істинність яких не викликає сумнівів. Висновки та рекомендації можна розглядати як авторський внесок у розвиток вітчизняної цивілістики та науки міжнародного приватного права.

Логічною видається структура дисертації: три розділи за змістом і назвами достатньо повно розкривають тему роботи. У роботі досліджуються три основні блоки питань. Перший блок присвячений постановці проблеми, дослідженню стану вивчення проблеми, визначенню методологічного підґрунтя ключових понять дослідження, розгляду динаміки розвитку законодавства з питань цивільно-правового регулювання договору про надання юридичної допомоги за законодавством України, аналізу наукових праць правознавців, які спеціально або опосередковано стосуються досліджуваних питань.

Другий блок питань пов'язаний із висвітленням загальних теоретичних проблем поняття та правової природи договору про надання юридичної допомоги, в тому числі, визначення сторін та змісту даного договору.

Третій блок питань, які досліджуються автором, визначає особливості правового регулювання укладання, реалізації та припинення договору про надання юридичної допомоги, в тому числі, цивільно-правової відповідальності сторін за договором про надання юридичної допомоги.

Особливу увагу привертає ґрунтовний аналіз загальних положень та правової природи договору про надання юридичної допомоги, суб'єктів та зміст договору надання послуг адвокатом.

Заслуговує на увагу пропозиція дисертанта щодо закріплення на законодавчому рівні положення, відповідно до якого з метою захисту прав та інтересів особи, якій надається юридична допомога, пропонується внести зміни до ст. 906 ЦК України шляхом включення до неї ч. 3 такого змісту: «Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі у зв'язку з невиконанням та/або неналежним виконанням договору про надання послуг, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини.

Цікавим є міркування автора щодо місця договору надання послуг адвокатом в системі договорів в цивільному праві з урахуванням історичного аналізу даної проблематики. Зокрема, обґрунтованим є висновок, що договір про надання юридичної допомоги має низку особливих рис, які відрізняють його від багатьох подібних зобов'язань. У зв'язку з чим доведено, що досліджуваний

договір характеризується специфічним предметом (дії з надання кваліфікованої юридичної допомоги спрямовані на реалізацію, охорону та захист прав та інтересів особи), суб'єктним складом (з одного боку, виконавцем, яким виступає саме фахівець у галузі права, та, з іншого боку, замовником – фізичною або юридичною особою, яка потребує юридичної допомоги) та фідучіарним характером (тобто особливою фідучіарною довірою сторони, яка потребує юридичної допомоги, та особи, яка таку допомогу надає).

Цілком погоджуємося із автором щодо правової невизначеності в чинному законодавстві України існуючих дефініцій та відсутності єдиного поняття договору юридичної допомоги. Автор прийшов до висновку, що предметом договору надання юридичної допомоги є послуга, повністю погоджуємось із ним в цьому питанні. Поділяємо думки автора щодо складної природи договору юридичної допомоги, цей договір таки містить ознаки кількох договорів.

Автор відрізняє звичайні консалтингові договори від договору юридичної допомоги. Не можемо не підтримати автора і в цьому питанні. Як правова реальність відрізняється від іншої соціальної реальності, так і природа цих договорів різниться між собою.

Загалом можна стверджувати, що визначена мета дослідження досягнута, а дослідницькі завдання розв'язані. Результати роботи придатні для використання в науково-дослідній роботі та навчальному процесі. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції можуть використовуватися для вдосконалення національного законодавства.

Загалом позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і наукову новизну, слід звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер. У загальному вигляді їх можна сформулювати наступним чином:

- 1) Розглядаючи питання щодо відповідальності сторін за договором надання послуг адвокатом у підрозділі 3.2. «Цивільно-правова відповідальність сторін за договором про надання юридичної допомоги», автор робить висновки до

даного розділу (стор. 179), де пропонує шляхом спеціальної вказівки в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» застосовувати щодо адвоката за фактом надання некваліфікованої юридичної допомоги, у разі наявності реальної можливості, на вибір клієнта один з таких заходів оперативного впливу, як надання послуги заново, компенсації витрат клієнта, який доручив ведення справи іншому адвокату, або повернення сплаченого гонорару, незалежно від понесених витрат, пов'язаних з виконанням доручення.

Гадаємо, деякі такі види відповідальності адвоката за неякісні послуги є перебільшенням і нам здається невинним, що навіть автор в тексті третього розділу не зміг обґрунтувати такі свої пропозиції.

2) При розгляді підрозділу 3.3. «Припинення договору про надання юридичної допомоги» автор наводить класифікацію, відповідно до якої пропонується систематизувати підстави, за якими договір про надання юридичної допомоги може бути припинений, у залежності чи незалежності від волі суб'єктів договірних відносин: 1) залежні від волі суб'єктів (суб'єктивні підстави); 2) не залежні від волі суб'єктів (об'єктивні підстави).

Дійсно, за вказаним критерієм раніше не проводився такої поділ досліджуваного договору, проте доцільно було б також визначити більш докладно підстави розірвання договору про надання юридичної допомоги, оскільки це має більш спеціальну спрямованість. У зв'язку з чим хотілося б почути думку автора з цього приводу.

3) Дискусійним є висновок автора про те, що обов'язковою умовою зміни або розірвання договору в судовому порядку на вимогу однієї із сторін є дотримання спеціальної досудової процедури врегулювання спору безпосередньо між сторонами договору (стор. 180). Адже обов'язкове додержання даної досудової процедури чинним законодавством України прямо не передбачено.

4) Автор пропонує закріпити на законодавчому рівні вимоги щодо попередження так званого «гіперобслуговування», тобто надання адвокатами зайвих послуг своїм клієнтам (стор. 60-61).

Важко погодитись за такою пропозицією, оскільки нормативне регулювання цього питання призведе до певної бюрократизації адвокатської діяльності. В більшості випадків саме адвокат вирішує доцільність тих чи інших своїх дій і важко заздалегідь визначити які дії адвокат повинен здійснити, а які є зайвими. Це більш етичне питання, ніж правове.

5) В підрозділі 3.3 «Припинення договору про надання юридичної допомоги» автор слушно зауважує про особистий довірчий характер взаємозв'язків між довірцем і повіреним (стор. 161, 173), проте такий характер відносин між адвокатом і клієнтом є характерним не лише на стадії розірвання договору юридичної допомоги.

Особисті, довірчі відносини характерні для всього такого договору в цілому, починаючи з його укладення, оскільки адвокату нерідко довіряють відомості із обмеженим доступом і навіть факти інтимного характеру. Серед інших характерних ознак договору юридичної допомоги, які визначає автор (консенсуальність, платність, двосторонність та публічність (стор. 70)), особистий довірчий характер займає своє важливе відповідне місце і впливає на природу такого договору.

Втім, висловлені зауваження мають здебільшого дискусійний характер, суттєво не впливають на якість роботи і не знижують її загальної позитивної оцінки. Основні положення дослідження, розроблені рекомендації та сформульовані висновки дозволили достатньою мірою розкрити тему. Зміст дисертації свідчить про здібність автора до наукових пошуків, до аналізу складних та спірних питань, вміння раціонально відбирати, кваліфіковано узагальнювати та аналізувати різноманітні джерела, формулювати на цій підставі теоретичні та практичні висновки й рекомендації.

Автореферат дисертації та публікації автора оформлені відповідно до встановлених МОН України вимог і повністю відображають основні положення, зміст та результати дисертаційного дослідження.

Можна зробити загальний висновок, що дисертація Павліша Павла Васильовича "Договір про надання юридичної допомоги за законодавством

України" є завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему цивільно-правового регулювання договору про надання юридичної допомоги.

Дисертація виконана на належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а її автор – Павліш Павло Васильович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

„_____” жовтня 2016 року

Офіційний опонент

**Кандидат юридичних наук,
адвокат, директор приватного підприємства
«Адвокатське бюро «Морські консультації»**

О.А. Брильов